12634 ـ شىرىك ئەقىدىلەر خىرىستىئان دىنىغا قانداق ئارىلىشىپ قالغان ؟

سوئال

ئەگەر ھەقىقى خىرىستىئان دىنى بىر ئاللاھقىلا ئىبادەت قىلىش ئەقىدىسىنى ، ھەمدە ئىبادەتنى ئۇنىڭدىن مەخلۇقاتلىرىدىن ھىچكىم مەيلى ئەيسا ياكى باشقا بىرى بولسۇن ئىبادەت قىلىنمايدۇ دىگەن ئەقىدىنى ئېلىپ كەلگەن تۇرسا ، ئۇنداقتا بۇ دىن قانداقسىگە كۆپ ئىلاھلىق ئەقىدىسى بىلەن ئارىلىشىپ كەتتى ھەمدە ئۇلار قانداق بولۇپ ئەيسا(ئۇنىڭغا ئامانلىق بولسۇن) ۋە ئۇنىڭ ئانىسىنى ئاللاھتىن باشقا ئىلاھلار قىلىۋالدى ؟

تەپسىلى جاۋاپ

مەدھىيە ئاللاھقا بولسۇن . ئاللاھنى بىر دەپ تونۇش ، ئۇنىڭ مەخلۇقاتلىرىدىن بىرىگە ئەمەس ، يالغۇز ئۇنىڭغىلا ئىبادەت قىلىشقا چاقىرىش _ ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى ئەيسا ۋە شۇنىڭدەك باشقا بارلىق پەيغەمبەرلەر ئېلىپ كەلگەن ئەلچىلىكنىڭ ئاساسى قىسمى . ئاللاھ مۇنداق دىگەن :بىز ھەقىقەتەن ھەر بىر ئۇممەتكە:ئاللاھغا ئىبادەت قىلىڭلار،شەيتاندىن (يەنى شەيتانغا، بۇتلارغا،كاھىنلارغا ئوخشاش ھەرقانداق مەبۇدقا ئىبادەت قىلىشتىن) يىراق بولۇڭلار دەپ پەيغەمبەر ئەۋەتتۇق، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئاللاھ ھىدايەت قىلغانلىرىمۇ بار،گۇمراھلىققا تېگىشلىك بولغانلىرىمۇ بار، يەر يۈزىدە سەير قىلىپ يۈرۈپ پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلغانلارنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولغانلىقىنى كۆزىتىڭلار نەھل سۈرىسى 36-ئايەت يەنە بىر ئايەتە مۇنداق دىيىلىدۇ:سەندىن ئىلگىرى ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممىسىگە: مەندىن باشقا ھىچ مەبۇد بەرھەق يوقتۇر، ماڭىلا ئىبادەت قىلىڭلار دەپ ۋەھيى قىلدۇقئەنبىيا سۈرىسى 25-ئايەت ئەيسا(ئۇنىڭغا ئامانلىق بولسۇن) بۇ دەۋەت بويىچە خەلقىگە گۇۋاھ بولىدۇ ، ئاللاھ مۇنداق دىگەن:« ئۆز ۋاقتىدا ا ئېيتتى: ئى مەريەم ئوغلى ئىسا ! سەن كىشىلەرگە،ا نى قويۇپ مەن بىلەن ئانامنى ئىككى ئىلاھ قىلىۋېلىڭلار،دېدىڭمۇ؟ ئىسا ئېيتتى:« (رەببىم!)شەنىڭگە لايىق ئەمەس نەرسىلەردىن سېنى پاك دەپ ئېتىقاد قىلىمەنكى،ماڭا ئېيتىشقا تېگىشلىك بولمىغان سۆزلەرنى مەن ئېيتمايمەن،ئەگەر مەن بۇ سۆزنى ئېيتقان بولسام،ئۇنى سەن چوقۇم بىلىسەن(يەنى مېنىڭ ئۇنداق دېمىگەنلىكىم ساڭا مەلۇملۇق).سەم مېنىڭ زاتىمدىكىنى بىلىسەن،مەن سېنىڭ زاتىڭدىكىنى بىلمەيمەن،غەيبلەرنى ناھايىتى ئوبدان بىلىسەن116.مەن ئۇلارغا پەقەت سەن مېنى ئېيتىشقا بۇيرۇغان سۆزنى،يەنى مېنىڭ پەرۋەردىگارىم ۋە سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلار بولغان ا غا ئىبادەت قىلىڭلار،دېدىم.مەن ئۇلارنىڭ ئارىسىدا بولغان مۇددەتتە،ئۇلارنىڭ ئەمەللىرىنى كۆزىتىپ تۇرغان ئىدىم،مېنى قەبزى روھ قىلغىنىڭدىن كېيىن،ئۇلارنىڭ ئەمەللىرىنى سەن كۆزىتىپ تۇرغان ئىدىڭ،سەن ھەممە نەرسىدىن خەۋەردارسەن»مائىدە سۈرىسى 116-117- ئايەتلەر ئەمدى بۇ دىنغا ئەگەشكۈچىلەرنىڭ قانداق بولۇپ ساپ تەۋھىدتىن بۇرۇلۇپ كەتكەنلىكى ، ئەيسا ۋە ئۇنىڭ ئانىسىنى ئاللاھتىن باشقا ئىلاھلار قىلىۋېلىپ ، ئۇلارغا ئىبادەت قىلغانلىقىغا كەلسەك ، بۇ خىرىستىئان تارىخىدىكى بۇرۇن يۈز بەرگەن ئىش . بىز بۇيەردە ئۇلارنىڭ ئۆز خەلقىنىڭ سۆزلىرىدىن بىر قىسىم ئىسپاتلارنى ئېيتىپ ئۆتىمىز ،قولاق بار كىشىلەر ئاڭلىسۇن : ئامرىكا ئىنسىكلوپىدىيىسىدە مۇنداق دىيىلىدۇ : بىر ئىلاھلىق ئەقىدىسى ئىلاھ ھەركىتى سۈپىتىدە تارىختا ناھايىتى بۇرۇنلا باشلانغان. ھەمدە ئەمەلىيەتتە نەچچە ئون يىللار

مابەينىدە ئۈچ ئىلاھلىق ئەقىدىسىدىن ئۈستۈن ئورۇندا تۇرغان . خىرىستىئان دىنى يەھۇدىي دىنىدىن تەرەققىي قىلىپ چىققان ، ھەمدە يەھۇدىي دىنى بىر ئىلاھلىق ئەقىدىسىدە چىڭ تۇرغان . يېرۇسالىمدىن(مەسىيھنىڭ تۇنجى شاگىرتلىرىنىڭ ئۆيى) باشلانغان نىسا(مىلادى 325-يىلى مەسىيھ ئاللاھ بىلەن ماھىيەت ۋە مەڭگۈلۈكلۈكتە باراۋەر دەيدىغان قارار ماقۇللانغان جاي) غىچە بولغان يولنى توغرا يول بولغان دەيدىغان دەيدىغان سۆز ئىنتايىن ئاز بولغان . مىلادى 4- ئەسىردە قارار قىلىنغان ئۈچ ئىلاھ بىر گەۋدە تەلىماتى ئاللاھنىڭ خاراكتىرى ھەققىدىكى تۇنجى مەسىيھ تەلىماتىغا ئوخشىمايتتى . ئەكسىنچە ئۇ تەلىماتتىن بۇرۇلۇپ كەتكەنىدى ، شۇڭلاشقا بىر ئىلاھ ئەقىدىسىگە زىت ھالدا تەرەققىي قىلغان . [27 294] سىز ئامرىكا

ئىنسىكلوپېدىيىسىدە تىلغا ئېلىنغان ئىالھنىڭ بىرلىكىگە ئىشىنىپ كىلىۋاتقان بىر قىسىم خىرىستىئانلارنىڭ قاراشلىرىغا قاراڭ . [27 300-301] ۋىل دۇرانت مۇنداق دەيدۇ : " خىرىستىئان دىنى رىمنى ئىشغال قىلغاندا ، يىڭى دىن يەنى ، خىرىستىئان دىنىغا كۆچتى . قەدىمىي بۇددىزىم دىنىنىڭ قېنى : چوڭ پوپىنىڭ نامى ، ئۇلۇغ ئانىغا ئىبادەت قىلىش ، كۆڭۈللەرگە خاتىرجەملىك بېرىدىغان سانىسىزلىغان خۇدالارنىڭ سانى ، ھەمدە ئۇلارنىڭ ھەممە يەردە مەۋجۇت ئىكەنلىكى ، ئۇلارنى سىزىم بىلەن بىلگىلى بولمايدىغانلىقى ،مانا مۇشۇلارنىڭ ھەممىسى خۇددى ئانىنىڭ قېنى بالىغا كۆچكەندەك ، خىرىستىئان دىنىغا كۆچتى .

مەدەنىيلەشكەن ئىمپېرىيە كۆچى ۋە ھۆكۈمرانلىقىنى كۆچلۈك پوپلىققا قاراتتى ھەمدە سۆزنىڭ رولى قىلىچنىڭ رولىغا ئالماشتى . چىركاۋ پوپلىرى ھۆكۈمەت ئورۇنلىرىغا قويۇلۇشقا باشلىدى . خىرىستىئان دىنى شېرككىزىمنى ئاخىرلاشتۇرماستىن ، بەلكى ئۇنى كۆچەيتتى . گېرېك ئەقىل-پاراستى ھاياتقا يىڭىچە شەكىلدە ، چىركاۋنىڭ دىنىي مۇراسىملىرى ۋە تەلىماتلىرى شەكلىدە قايتتى . يۇشۇرۇن گېرېك قائىدە-مۇراسىملىرى ئىبادەتخانا مۇقەددەس كىشىلىرىنىڭ قائىدە-مۇراسىملىرى بولۇپ كۆچتى . ھەمدە مىسىردىن مۇقەددەس ئۈچ ئىلاھ بىر گەۋدە ، ھىسابات كۈنى ، مەڭگۈلۈك ساۋاپ ۋە جازا ، ھەمدە ئادەمنىڭ بۇنىڭدا ياكى ئۇنىڭدا مەڭگۈ ياشايدىغانلىقى ئىدىيەلىرى كەلدى . مىسىردىن يەنە بالىنىڭ ئانىسىغا ئەبادەت قىلىش ، ئىلاھ بىلەن تەسەۋۋۇپلارچە باغلىنىش قاراشلىرى كەلدى ؛ ئۇ باغلىنىش ئەپلاتونىزىم ، ۋە لائەدرىزىمنى پەيدا قىلدى ھەمدە خىرىستىئان ئەقىدىسىنىڭ بەلگىلىرىنى يوق قىلدى . پىرسىيەدىن مەسىيھنىڭ قايتىپ كىلىشى ۋە ئۇنىڭ زىمىندا 1000 يىل ھۆكۈمرانلىق قىلىشى ئەقىدىسى كەلدى . " [مەدەنىيەت ھىكايىلىرى ، 11 418] دۇرانتنىڭ سۆزلىرىدىكى خۇداسىزلىق ئىددىيىسىنىڭ ئامىللىرى ئۇنىڭغا مەلۇم بولسىمۇ ، ھەمدە ئۇ ئۇنىڭ مەڭگۈلۈك ساۋاپ ۋە جازا ئىددىيىسى مىسىرلىقلاردىن كەلگەن دەيدىغان دەۋاسىدا كۆرۈلگەن بولسىمۇ ، ھەقتىن بۇرۇلۇپ كەتكەن خىرىستىئان دىنىدىكى شىركىزىمنىڭ مەنبەلىرىنى ئىزدەش ئەمدى سىر ئەمەس ، ھەمدە ئۇ بىردىنبىر ئۇنى تەتقىق قىلغان كىشى ئەمەس . ئۇنىڭ خىرىستىئان دىنى ۋە شىركىزىم دىگەن كىتابىدا ، روبىرىتسون مۇنداق دەيدۇ : " مىسراسىيە يەنى ، پارىسلارنىڭ ئەسلى دىنى بولسا ئەيسانىڭ تۇغۇلۇشىدىن 6 ئەسىر بۇرۇن پارىسلار دۆلىتىدە گۈللەنگەن . ھەمدە تەخمىنەن مىلادى 70-يىلى رىمغا يېتىپ باردى ھەمدە ئۇ رىمنىڭ ھەرقايسى جايلىرىغا كېڭەيدى . ئاندىن ئۇ بىرىتانىيەگە يېتىپ بېرىپ ، بىر قانچە بىرىتانىيە شەھەرلىرىگە كېڭەيدى . بۇ دىنىنىڭ بىزگە مۇناسىۋەتلىكلىرى توغرىسىدا مۇنداق دىيىلىدۇ : ـ مىسراس ، ئۇ شۇنداق ئاتالغاندىن كېيىن ئاللاھ بىلەن ئادەملەر ئوتتۇرسىدا ۋاستە . [ئۇنىڭ خىرىستىئان دىنىدىكى ئوخشىشىغا قاراڭ : ئەلچىلەر ئىش-ھەركەتلىرى ، 4 12] ـ ئۇنىڭ تۇغۇلغان كۈنى 25- دىكابىر . [ھەمدە ئۇ خىرىستىئانلارنىڭ ئەيسانىڭ تۇغۇلغان كۈنى مۇناسىۋىتى بىلەن تەبرىكلەش كۈنى] ـ ئۇنىڭ 12 ھەۋارىيۇنى بولغان . [مەتا ،1

10 غا قاراڭ] ـ دۇنيانى قۇقۇزۇش ئۈچۈن ئۆلگەن .[بىرىنچى كورىنسوس ، 315 كە قاراڭ] ـ ئۇ دەپنە قىلىنغان ، ئىراق ئۇ ھاياتلىققا قايتىپ كىلىدۇ .[بىرىنچى كورىنسوسقا قاراڭ ، 4: 15] ـ [ئۇ ھەۋارىيۇنلىرىنىڭ كۆز ئالدىدا ئاسمانغا كۆتۈرلۈپ كەتكەن . [ئەلچىلەر ئىش ـ ھەركەتلىرى ، 19 غا قاراڭ] ـ ئۇ قۇتقازغۇچى دەپ ئاتالغان . [تىتۇس 2 13 كە قاراڭ] ـ ئۇنىڭ سۆيەتلىرىنىڭ بىرى – ئۇ يۇۋاش قوزىغا ئوخشايتتى .[جون ، 1: 29 غا قاراڭ] ـ ھەر يىلى ئۇنى ئەسلەپ ئىلاھى كەچلىك غىزا ئۆتكۈزىلىدۇ . [بىرىنچى كورىنسوس ، 11 23–25 كە قاراڭ] ـ ئۇنىڭ بەلگىلىرىدىن بىرى – ئۇ يۇيۇلغان . ـ يەكشەمبە كۈنى ئۇلارغا مۇقەددەس كۈن . " فىرانسىيلىك لىئون جوتەھ ئۆزىنىڭ ئىسلام پەلسەپىسىگە كىرىش سۆز ناملىق كىتابىدا خىرىستىئان ئۈچ ئىلاھ بىر گەۋدە قارىشىنىڭ مەنبىيى گىرىك پەلسەپىسىدە بولۇپمۇ ، ھازىرقى زامان ئەپلاتونىزىم ئىددىيسىدە بايقالغان دىگەن قاراش بار بولۇپ ، ئۇ ئەپلاتونىنىڭ كائىناتنى ياراتقۇچى ئىددىيسى قارىشىنى ئۈچ ئىلاھ بىر گەۋدە ئىددىيسىنىڭ ئاساسى قىلغان ، ئاندىن ئۇنى زور كۆلەمدە تەرەققى قىلدۇرغان . شۇنىڭ بىلەن بۇ ئىددىيە بىلەن خىرىستىئان دىنى ئوتتۇرىسىدىكى ئوخشاشلىق زورىيىپ كەتكەن . شۇڭا (ئۇلارنىڭ قارىشىدا) ياراتقۇچى ، مۇتلەق مۇكەممەللىك ئىگىسى ئۆزى بىلەن مەخلۇقاتلىرى ئوتتۇرىسىدا ئىككى ۋاستىچىنى تەيىنلىگەن ، ھەمدە ئۇ ئىككەيلەن ئۇنىڭدىن پەيدا بولغان ، يەنى ئۇنىڭ جەۋھىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان . بۇ ئىككى مۇستەقىل گەۋدە ئەقىل ۋە ئىلاھى روھ . ئاندىن ئۇ مۇنداق دىدى : يەھۇدىي ئەقىدىسى بىلەن گىرىك پەلسەپىسىنىڭ نىكاھلىنىشى بىر پەلسەپىنى ئىشلەپ چىقىرىپلا قالماستىن ، بەلكى بىر دىنىنىمۇ يەنى ، نۇرغۇن ئىددىيەلەرنى گىرىكلەردىن قوبۇل قىلغان خىرىستىئان دىنىنى ئىشلەپ چىقاردى . خىرىستىئان ئىلاھ چۈشەنچىسى ھازىرقى ئەپلاتونىزىمدەك ئوخشاش مەنبەدىن ئىلىنغان . شۇڭلاشقا ، گەرچە ئۇلار بىر قىسىم تەپسىلاتلاردا پەرقلىق بولسىمۇ ، ئۇ ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا نۇرغۇن ئوخشاشلىقلارنى كۆرىسىز . ئۇلارنىڭ ھەرئىككىلىسى ئۈچ ئىلاھ بىرگەۋدە ئەقىدىسىنى ئاساس قىلغان بولۇپ ، ھەمدە بۇ ئۈچ ئىلاھ ھەر ئىككىلىسىدە بىر نەرسە . مانا بۇ ئامرىكا يازغۇچىسى دىراپىرنىڭ كۆرسىتىدىغىنى : بۇدىزىم ۋە كۆپ ئىلاھىزىم بولسا خىرىستىئان بولۇۋىلىپ رىم ھۆكۈمىتىدە تەسىرى بار ئورۇنلار ۋە يۇقۇرى مەرتىۋىلەرگە ئىگە بولۇۋالغان مۇناپىقلارنىڭ تەسىرىدە خىرىستىئان دىنىغا كىرگەن . بىراق ئۇلار دىن ئىشىغا ئەزەلدىن كۆڭۈل بۆلمىگەن ۋە ئۇنىڭغا بىرەر كۈن بولسىمۇ ، ئىخلاسى بولمىغان . ئوخشاشلا كونىستانتىن ھاياتىنى زۇلۇم ۋە رەزىللىكتە ئۆتكۈزگەن . ھاياتىنىڭ ئاخىردىكى قىسقىغىنە ۋاقتىنى ھىساپقا ئالمىغاندا ، چىركاۋنىڭ بۇيرۇقلىرىغا رىئايە قىلمىغان . [337–ب] گەرچە خىرىستىئان جامائىتى كۈچ ـ قۇدرەت تىپىپ ، كونىستانتىننى پادىشاھلىققا تەيىنلىگەن بولسىمۇ ، بۇدىزىمنى يىلتىزىدىن پۈتۈنلەي قومۇرۇۋىتىشكە كۈچى يەتمىگەن . ئۇلارنىڭ كۆرىشىنىڭ نەتىجىسى ئۇلارنىڭ ئاساسى پىرىنسىپلىرىغا بۇدىزىمنى ئارلاشتۇرۇۋىتىش بولغان . ئۇنىڭدىن بىر يىڭى دىن يىتىلىپ ، ئۇنىڭدا خىرىستىئان دىنى بىلەن بۇدىزىمنىڭ باراۋەرلىكى گەۋدىلەنگەن . ئۇلارنىڭ ئۆز كىتابىدا گۇۋاھلىق بەرگىنىدەك ، شۇنداق قىلىپ خىرىستىئانلار ئۇلاردىن ئىلگىرى كەلگەن كاپىرلارنىڭ يولىغا قەدەممۇ ـ قەدەم ئەگەشتى . ئاللاھ مۇنداق دىگەن :« يەھۇدىيلار: ئۈزەير ا� نىڭ ئوغلىدۇر دېدى،ناسارالار: مەسىھ(يەنى ئىسا) ا� نىڭ ئوغلىدۇر دېدى، بۇ،ئۇلارنىڭ ئاغزىدىكى (دەلىلسىز) سۆزدۇر، (ئۇلارنىڭ سۆزلىرى)ئىلگىرىكى كاپىرلارنىڭ(يەنى مۇشرىكلارنىڭ: پەرىشتىلەر ا� نىڭ قىزلىرىدۇر دېگەن)سۆزلىرىگە ئوخشايدۇ.ا� ئۇلارغا لەنەت قىلسۇنكى،(ا� نىڭ بالىسى يوقلۇقىغا روشەن دەلىل تۇرسا،ھەقىقەتتىن باتىلغا بۇرۇلۇپ)ئۇلار قانداقمۇ(ا� نىڭ بالىسى باردەپ)ا� غا يالغان چاپلايدۇ .» تەۋبە سۈرىسى 30–ئايەت

ھەمدە ئاللاھ بولسا كۈچ ـ قۇۋۋەت مەنبىيى